

Сухопара І.Г.,
ст. викладач Київського університету
імені Бориса Грінченка

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті подано та проаналізовано основні підходи до розуміння сутності поняття «готовність майбутнього педагога до виховання толерантності у молодших школярів», визначено основні компоненти готовності. Автор концентрує увагу на сутності означеного феномену.

Ключові слова: толерантність, гуманізація, феномен готовності

Нові підходи до організації освітнього процесу, його спрямованості на розв'язання проблем гуманізації вимагають виховання особистості, здатної виявляти готовність до розуміння і співпраці, терпимість до інакомислення, критичного усвідомлення суджень, заснованих на гуманістичних цінностях. В цьому плані підготовка нової генерації педагогічних кадрів на засадах розуміння та поваги гідності вихованця, терпимого ставлення до його поглядів, стилю мислення, характеру, поведінки, дій постає важливою проблемою. Пошук конкретних принципів, підходів, прийомів до цілеспрямованої організації підготовки майбутнього вчителя початкових класів до виховання толерантності, перш за все, підростаючого покоління, стає одним з важливих завдань.

Упродовж усього історичного шляху розвитку цивілізації простежується розуміння значущості толерантності у становленні особистості. До різних аспектів цієї проблеми зверталися античні мислителі Сократ, Платон, Арістотель, Демокріт. Питання виховання в підростаючого покоління толерантності й підготовки вчителя до означеної діяльності відображено у працях видатних учених Вольтера, Г.Гегеля, Д.Дідро, Е.Канта, Я.Коменського, Я.Корчака, Дж.Локка, Ж.Ж.Руссо.

Не обійшли увагою зазначену проблему вітчизняні мислителі, починаючи ще з епохи Київської Русі (Іларіон, Святослав, Володимир

Мономах), а також відомі просвітителі-педагоги минулого П.Могिला, Ф.Прокопович, Г.Сковорода, О.Духнович, Б.Грінченко, Г.Ващенко, І.Огієнко, С.Русова, В.Сухомлинський та інші.

Вирішенню важливих питань підготовки майбутнього вчителя до виховання учнів сприяють положення сучасних філософів: В.П.Андрущенко, І.А.Зязюна, В.Г.Кременя; психологів: Б.Г.Ананьєва, І.Д.Беха, Л.І.Божович, Л.С.Виготського, І.С.Кона, Г.С.Костюка, О.М.Леонтєва, В.О.Моляко, І.Д.Ніколенка, В.А.Семиченко; педагогів: О.А.Дубасенюк, О.М.Пехоти, М.Г.Стельмаховича, О.Я.Савченко, О.В.Сухомлинської та інших.

У результаті досліджень науковців О.А.Абдулліної, Н.В.Абашкіної, А.М.Алексюка, Є.П.Бєлозерцева, А.М.Бойко, В.В.Васенка, О.А.Дубасенюк, О.В.Киричука, Н.В.Кузьміної, О.Г.Мороза, Н.Г.Ничкало, А.С.Нісімчука, Л.П.Пуховської, О.М.Семеног, С.О.Сисоєвої, В.О.Сластьоніна та інших учених отримані важливі дані про сутність підготовки майбутніх учителів до виховання учнів.

Учені А.Г.Асмолов, С.К.Бондирева, О.А.Грива, А.А.Погодіна, Г.У.Солдатова, П.В.Степанов, Л.А.Шайгерова, О.Д.Шарова, запропонували ряд теоретичних і методичних розробок, спрямованих на формування установок толерантної свідомості у підлітків.

Розкрито проблему формування толерантності у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя (Ю.В.Тодорцева), вчителя іноземної мови (Т.М. Білоус), у студентському середовищі (Л.Л.Завірюха).

Прогресивна педагогічна думка представлена в роботах зарубіжних авторів А.Маслоу, К.Роджерса, С.Френе, Дж. Колта, Б.Рієрдона, Г.Олпорта, які пронизані ідеями гуманізму, побудови толерантних відносин у суспільстві.

Проведений аналіз джерельної бази дає можливість констатувати, що на сьогодні накопичений певний досвід із виховання толерантності у підлітків, студентів, проте залишається не визначеною проблема особливостей виховання толерантності в учнів початкових класів та процесу

підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Завданням майбутнього педагога, готового працювати в гуманістичному освітньому просторі, має стати педагогічна готовність до реалізації виховання толерантності, вивчення психологічних особливостей індивідуального розвитку дитини, технологічні знання та вміння.

Об'єктом нашого дослідження є – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховання толерантності в учнів.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема підготовки майбутнього вчителя до виховання учнів широко представлена в теорії та практиці педагогіки. Провідні українські вчені й дослідники додержуються єдиної думки щодо необхідності формування толерантності як невід'ємної якості особистості вчителя, яка зведена до рангу професійно важливої, однак ознайомлення зі станом професійної діяльності вчителів початкових класів дозволяє говорити про наявність значних труднощів, які мають місце під час вирішення завдань виховання толерантності у молодших школярів. З огляду на це виникла необхідність визначити та науково обґрунтувати психолого–педагогічну сутність і методику підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя початкових класів до виховання толерантності у молодших школярів.

Результатом професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі вважається готовність до педагогічної діяльності, тому вважаємо за необхідне визначити поняття «готовності» стосовно нашого дослідження. У педагогіці вищої школи готовність до педагогічної діяльності визначається як одна з професійно зумовлених вимог до вчителя. Явище готовності складає предмет вивчення як педагогічної так і психологічної науки, однак у визначенні природи готовності, її структури і чинників становлення багатьма авторами висловлюються різні точки зору.

Різнобічні тлумачення феномену готовності зумовлені специфікою діяльності й особливостями теоретичних концепцій. Існує три підходи до визначення готовності:

-готовність досліджується як сукупність знань, умінь та навичок (Н.В.Кузьміна, Л.В.Кондрашова, В.О.Моляко, В.О.Сластьонін, А.І.Щербаков);

-готовність як функціональний стан педагога (Н.Н.Букіна, Ф.О.Генов, А.Г.Ковальов, Л.М.Лавров, М.Д.Левітов, А.Ф.Ліненко);

-готовність як складове особистісне утворення (М.І.Дяченко, А.Ф.Ліненко, Л.О.Кандибович, А.Й.Капська).

Проведення теоретичного аналізу основних дефініцій з проблеми дослідження дало нам змогу узагальнити поняття «готовність» – це складне соціально–педагогічне утворення, яке містить у собі комплекс індивідуально–психологічних якостей особистості та систему професійно–педагогічних знань, умінь і навичок (за Ф.М.Гоноболіним, М.С.Кобзевим, Н.В.Кузьміною, В.А.Сластьоніним).

На думку А.Ф.Линенка, О.М.Пехоти, С.О.Сисоевої та ін., готовність є цілісним стійким утворенням і має ряд позитивних якостей:

- ґрунтується на досвіді, легко актуалізується;
- є стійкою, не потребує постійно нового формування у зв'язку з непередбаченою педагогічною ситуацією;
- є динамічною, піддається розвитку і може досягати більш високих рівнів [1; 2; 3].

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до педагогічної діяльності базується на психологічній, педагогічній і предметній підготовці, що передбачає насамперед сформованість особистісних якостей педагога.

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до виховання толерантності у молодших школярів є компонентом готовності до педагогічної діяльності. Це складне соціально-педагогічне утворення, яке містить у собі комплекс цінностей, якостей толерантного спрямування, професійно-педагогічних знань загального характеру, які входять до змісту соціально-гуманітарних і професійно-орієнтованих дисциплін і спеціальних про основи толерантності, технологій здійснення виховання толерантності,

спрямованістю професійно-педагогічних умінь і навичок щодо їх використання в практичній роботі з молодшими школярами.

Готовність майбутнього вчителя до виховання толерантності у молодших школярів виділяємо як частину професійної компетентності вчителя початкових класів і певний стан, який виникає внаслідок інтеграції мотивів, установок, цінностей, індивідуально-психологічних якостей, професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, досвіду з виховання толерантності у молодших школярів. Цілісність цього утворення визначається повноцінним розвитком його складових компонентів.

Враховуючи той факт, що готовність виникає внаслідок досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів та потреб у неї, способів взаємодії з ним, важливим є позитивне ставлення до виховної діяльності толерантного спрямування, емоційні, вольові та інтелектуальні характеристики поведінки особистості. Готовність до виховання толерантності включає когнітивну, емоційно-мотиваційну та поведінкову складові. Таким чином, у загальному вигляді готовність до виховання толерантності структурно передбачає:

- гуманістичне позитивне толерантне ставлення до дитини і різних видів діяльності, що пов'язані з її розвитком та вихованням толерантності;
- здібності та особистісні якості, що відповідають вимогам технології толерантності;
- знання, вміння та навички;
- потреби та інтерес;
- практична діяльність із виховання толерантності у молодших школярів.

Так, зазначене попередньо можна подати у вигляді схеми:

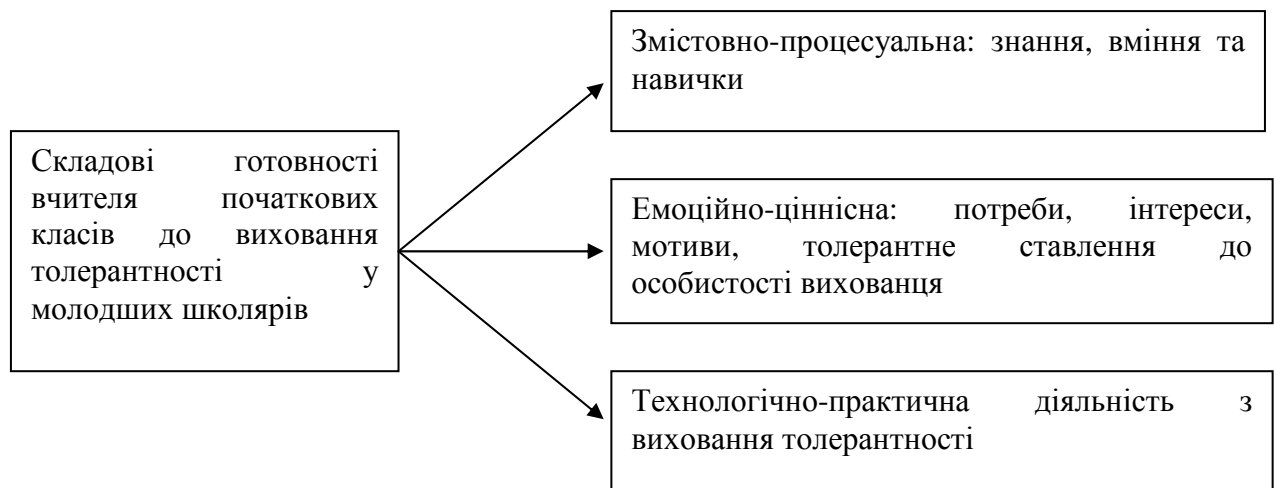

Рис.1.1.Складові готовності майбутнього вчителя початкових класів до виховання толерантності.

Характеристиками готовності майбутнього вчителя до виховання толерантності є :

- усвідомлення актуальності і значимості ідей і цінностей виховання толерантності;
- обґрунтування своїх дій, самореалізація на основі внутрішньої професійної мотивації;
- постійний пошук альтернатив існуючій практиці виховання;
- спільне з учнями осмислення елементів виховання;
- рефлексія власної та професійної поведінки;
- відповідальність за прийняті рішення;
- орієнтація на діалог та комунікацію в процесі педагогічного спілкування тощо.

Варто вважати, що виховання толерантності має свої властивості, що ґрунтуються на врахуванні мотивів, визначенні мети й завдань, знання студентами способів поставленої мети, оволодіння стандартом освіти та інше. Тому готовність майбутнього вчителя до реалізації виховання толерантності у професійній діяльності розглядається нами як складноструктуроване багатоступеневе утворення, що забезпечує внутрішні умови для успішного формування професійної грамотності у студентів

педагогічного вузу щодо реалізації виховання толерантності. Відповідно до цього твердження, готовність майбутніх педагогів до реалізації виховання толерантності нами розглядається як єдність чотирьох складових компонентів: когнітивного, діяльнісно-технологічного, емоційно-ціннісного, інтеграційного компонентів.

Готовність до педагогічної діяльності передбачає формування толерантності, яка забезпечить майбутньому педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність щодо виховання молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Линенко А.Ф. Теория і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: автореф. дис. доктора пед. наук. 13.00.04 / А.Ф. Линенко. – К., 1996.- 44 с.
2. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика.– Николаев, 1996. – 144 с.
3. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. – К.:Поліграфкнига, 1996.– 406 с.

В статье рассмотрены и проанализированы основные подходы к сути понятия «готовность будущего учителя к воспитанию толерантности у младших школьников», выделены основные компоненты готовности. Автор акцентирует внимание на сущности этого феномена.

Ключевые слова: толерантность, гуманизация, феномен готовности

In this research some questions of the future teachers education are examined. The author concentrated her attention on the essence of readiness to education tolerance training of future teachers.

Keywords: tolerance, humanism, the phenomenon of readiness